

3. *Троцинський П. В.* Макроекономічний потенціал України в контексті її євроінтеграційної стратегії // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. пр. Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка. — К., 2005. — Вип. 51. — Ч. 1. — С. 204—207.

4. *Пересада А. А.* Інвестування: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2004. — 250 с.

5. *Татаренко Н. О., Поручник А. М.* Теорії інвестицій: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2000. — 160 с.

6. *Левківський В. М.* Сучасні трансформації в міжнародному русі капіталу: Монографія. — Чернігів: Сіверянська думка, 2003. — 248 с.

7. *Чужиков В. І.* Регіональні стратегії в умовах глобалізації // Стратегії економічного розвитку України. Наук. зб., Вип. 6 / Від. ред. О. П. Степанов. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 259—270.

8. *Чужиков В. І.* Регіональні інтеграційні стратегії постсоціалістичних країн Європи. — К.: Надра, 2003. — 297 с.

9. Статистична інформація по м. Києву. [Електронний ресурс] / Президент України // — Режим доступу: <http://gorstat.kiev.ua/>

10. Рішення Київської міської ради «Положення про порядок проведення інвестиційних конкурсів» від 24.05.2007 №528/1189.

Стаття подана до редакції 24.10.2011

УДК 338.242:334.021

О. В. Білега, аспір.
кафедри менеджменту і управління проектами,
Одеська державна академія будівництва та архітектури

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено особливості розвитку малого підприємництва в Україні, визначені можливості та необхідні умови для розвитку малого бізнесу в контексті формування кластерних структур. Досліджено вплив малого підприємництва на рівень розвитку регіонів, а також на формування конкурентоспроможного та інвестиційно-привабливого клімату держави.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: кластери, кластерний підхід, мале підприємництво, конкурентоспроможність, стимулювання регіонального розвитку.

АННОТАЦИЯ. В статье освещены особенности развития малого предпринимательства в Украине, определены возможности и необходимые условия для развития малого бизнеса в контексте

формирования кластерных структур. Исследовано влияние малого предпринимательства на уровень развития регионов, а также на формирование конкурентоспособного и инвестиционно-привлекательного климата государства.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: кластеры, кластерный подход, малое предпринимательство, конкурентоспособность, стимулирование регионального развития.

ANNOTATION: The article highlights the peculiarities of small business in Ukraine, identified opportunities and necessary conditions for small business development in the context of cluster structures. The influence of small business to the level of regional development, as well as the formation of a competitive and attractive investment climate states.

KEY WORDS: clusters, cluster approach, small entrepreneurship, competitiveness, stimulating regional development.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток сучасної економіки визначається такими процесами як глобалізація та регіональна спеціалізація. Одним з найважливіших завдань на цьому рівні є забезпечення процесу стійкого розвитку регіонів України та стабільного економічного зростання в цілому завдяки впровадженню інноваційних методів підвищення конкурентоспроможності економіки держави. Провідну роль у вирішенні проблем підвищення конкурентоспроможності, покращення експортно-імпортного балансу відіграє мале підприємництво. Науковці все частіше звертають свою увагу на процеси кластеризації, які дозволяють отримати стійке зростання економіки регіону шляхом створення мережевих об'єднань підприємств, держави, органів місцевого самоврядування, науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів, організацій некомерційного сектору тощо.

Варто зазначити, що в більшості розвинених країн малі підприємства забезпечують суттєві та стабільні надходження до бюджетів усіх рівнів, дозволяють ефективно використовувати ресурси, а також надають робочі місця для трудового населення. Саме тому, досить актуальною є проблема формування можливостей для розвитку малого підприємництва та їх реалізації в економіці регіону, галузі, держави завдяки ефективному симбіозу державних і регіональних інтересів з інтересами приватних підприємців через створення кластерних структур.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питаннями розвитку малого підприємництва

займались багато закордонних учених, серед яких І. Ансофф, М. Вебер, В. Зомбарт, М. Портер, В. Фельдман, Й. Шумпетер, Ф. Хайек та інші. В Україні серед науковців сформувалося досить широке коло вітчизняних дослідників, які розглядають певні аспекти розвитку малого підприємництва та процеси кластеризації: Л. Асаул, Є. Безвушко, З. Варналій, М. Войнаренко, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Дудкина, Ю. Єхануров, В. Ляшенко, Ю. Макогон, В. Семенов, С. Соколенко. Крім того, цими питаннями займаються і російські вчені, такі як Е. Бухвальд, А. Виленський, П. М'ягков, Д. Ригалін, В. Савченко, І. Ферова, О. Фесенко, А. Шлафман. Проте, зазначена проблема залишається недостатньо висвітленою у вітчизняній літературі. Зокрема, залишається відкритим питання розвитку малого підприємництва, як одного з провідних чинників ринкового середовища та питання організаційно-економічного механізму регулювання і підтримки малого підприємництва в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування доцільності формування кластерів на осередках малого підприємництва як важливого напрямку розвитку цього суб'єкта господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах посилення процесів удосконалення ринкових відносин в Україні відбувається активізація конкуренції між регіонами держави за фінансові, людські, інформаційні та інші ресурси, які забезпечують соціально-економічний розвиток території. Отримання переваг у конкурентному середовищі набуває регіон, який формує стратегічний потенціал та забезпечує його ефективне використання [4, с. 78]. Саме за цієї ситуації досить важливим є регіональний розвиток в усіх ланках економіки країни.

На сьогодні в національній економіці України мале підприємство не займає місце стабілізуючого сегменту, на відміну від економічно розвинених країн. Йому приділяється певна увага, але не настільки, щоб зробити цю сферу виробництва досить помітною. Малий бізнес є однією зі складових формування регіональної економіки, саме він відзначається соціально-економічною спрямованістю як на регіональному, так і на внутрішньо-підприємницькому рівнях. Він дозволяє зміцнити систему національної економіки, забезпечити її стійкість, оскільки малі підприємства можуть функціонувати там, де більш великі суб'єкти господарювання не працюють, адже вони є найбільш мобільною виробничою одиницею.

Малі та середні підприємства (МСП) є «хребтом» розвинених економік. Наприклад, у ЄС МСП становлять 99 % усіх підпри-

емств та забезпечують 65 млн людей робочими місцями (наприклад, у німецьких МСП працює 68,3 % усіх працівників цієї країни, які підлягають під соціальне страхування), в Японії — близько 80 %, у США — 52—55 % [5, с. 250]. Від них також виходить основний імпульс у ринковій економіці у зв'язку зі своїми інноваційними прагненнями. Враховуючи значення МСП, а також обмежений доступ до капіталу, держава зобов'язана підтримувати цей підприємницький сектор. В Україні МСП перебувають у жалюгідному становищі. Це пов'язано не стільки із низьким розвитком економіки, а скільки із їх, можливо й зумисним, недосконалим регулюванням. За оцінками експертів, до кінця 2011 року кількість приватних підприємств, що припинили діяльність, буде становити 250—300 тис.

Отже, для досягнення помітних результатів в економічному та соціальному плані необхідно створювати умови для розвитку суб'єктів господарювання, що відносяться до малого бізнесу. У світовій практиці для покращення результатів діяльності країни на підвалинах розвитку малого підприємництва використовується така форма організації суб'єктів малого підприємництва, як їх об'єднання в кластер, тобто більш-менш формальну структуру, що дозволяє суттєво покращити загальні можливості та створити основу для формування синергетичного ефекту внаслідок ефективної взаємодії всіх факторів виробництва, якими може розпоряджатися суб'єкт господарювання [1, с. 9]. Кластер як форма організації діяльності групи малих (при нагоді й середніх та великих) підприємств надає можливість кожному окремому суб'єкту господарювання більш ефективно використати наявні в нього ресурси та можливості, а також залучити до своєї діяльності та максимально ефективно використати ресурси та можливості інших суб'єктів господарювання. Таке ефективне співіснування знижує окремі ризики діяльності внаслідок їх розпорошення між суб'єктами господарювання та покращує використання наявних ресурсів [2, с. 150].

Найбільш удалим впровадженням процесів кластеризації в економіку країни є приклад Італії. На середньостатистичному італійському підприємстві задіяно 3—4 людини (у промисловості — до 9), що на перший погляд повинно негативно позначитися на міжнародних економічних позиціях країни, оскільки продуктивність праці на малих підприємствах завідомо нижча, ніж на великих. Незважаючи на це, Італія вже не перше десятиліття знаходиться в першій десятці розвинених країн світу. Крім того, її зовнішньоторговельну експансію очолюють не великі підприєм-

тва, а саме МСП. Якщо простежити походження найбільш конкурентоспроможних груп товарів, то з'ясується, що всі вони були виготовлені на підприємствах, що входять у той чи інший кластер. Слід зазначити, що таку плідну діяльність всередині кластера підтримують чимало асоціативних зв'язків: консорціумів, об'єднаних служб (транспортних, маркетингових, природоохоронних, тощо), банків, колективних контрактів з науково-дослідними центрами та ін.

Досить цікавим та корисним для переймання досвіду у стимулюванні розвитку малого підприємництва буде дослідити обставини та механізми зародження кластерів в Італії. Найменшу роль, як би парадоксально це не звучало, відводиться центральній владі. Держава та значні капіталовкладення стають у нагоді вже тоді, коли кластер успішно розвивається. І, навпаки, неоціненні послуги надають органи місцевого самоврядування, банки, науковці, ініціатива підприємців, агенції регіонального розвитку. Отже, задача державних органів влади зводиться до того, щоб виявити кластерні відносини в різних галузях економіки та допомогти їм розвиватися заради зміцнення позицій малого підприємництва в економіці та суспільстві.

В Україні існують спеціалізовані джерела підтримки малих підприємств — це державна фінансова допомога та міжнародна донорська допомога. Державна фінансова допомога реалізується через Український фонд підтримки підприємництва, Український державний фонд підтримки фермерських господарств та державний інноваційний фонд. Ці фонди не є дієвим інструментом реалізації державної програми підтримки бізнесу, так як формуються з тих же обмежених інвестиційних ресурсів, які в державі відсутні. Міжнародна донорська допомога здійснюється через міжнародні фінансові організації — Європейський банк реконструкції та розвитку, американський фонд підтримки підприємництва в західних країнах, Німецький фонд сприяння підприємству, фонд Євразія, Каунтерпат, ППАУСІ тощо. Кошти надто малі для масового розвитку підприємництва, та й не завжди вони спрямовані на формування фінансової підтримки малого бізнесу. Намагаючись якось вирішити проблему відсутності інвестиційних ресурсів, підприємці утворюють громадські організації — кредитні спілки та позичкові кола взаємного кредитування. Великого поширення такі форми не отримали за рахунок мізерних доходів, які отримують підприємці та домогосподарства. Саме тому, єдиним виходом із ситуації, що склалася в Україні, — є створення кластерних мережєвих структур на базі малого підприємництва.

Сукупність підприємств певного регіону створює глобальні системи, що характеризують розвиток регіону, надають можливість розвитку культури, медицини, науки. Малі підприємства мусять відштовхуватися від напрямку економічного розвитку регіону в цілому, який обумовлює вибір основного виду їх діяльності. Тому перед підприємствами малого бізнесу постає питання пошуку партнерів в оточуючому середовищі задля свого власного розвитку. Нові відносини між малими підприємствами всередині кластера будуть стимулювати інноваційну діяльність, сприяти розвитку прогресивних технологій та вдосконаленню усіх етапів спільної економічної діяльності, зможуть отримувати конкурентоспроможну продукцію і залучати інвестиції. У річичі кластерної політики, що сприяє розвитку кластерних утворень регіонів, суттєво підвищується рівень конкурентоспроможності різних сфер депресивних регіонів; формуються переваги для підприємств; реалізується некомерційне партнерство; застосовуються різні схеми мінімізації оподаткування; підвищується ефективність взаємодії приватного сектора, органів місцевого самоврядування, бізнес-асоціацій, дослідницьких та освітніх установ в інноваційному процесі; оптимізуються господарські процеси; уніфікуються вимоги до продукції та послуг в межах кластеру; створюється позитивна репутація кластеру на його учасників (колективний бренд), спільна дистрибутивна мережа [3, с. 387]. У рамках держави кластери виконують роль точок зростання внутрішнього ринку та забезпечують просування товарів та послуг на міжнародні ринки.

Висновки та перспективні напрями досліджень. Формування мережевих об'єднань суб'єктів малого підприємництва є позитивним моментом у становленні та подальшому розвитку малого бізнесу в країні. Умови розвитку кластерів, які гармонізують інтереси групи суб'єктів підприємницької діяльності, практично відповідають умовам розвитку малого бізнесу в Україні [2, с. 157]. У кластерах створюються оптимальні умови для ефективного функціонування та розвитку малого бізнесу, бо підприємства використовують свої можливості та ресурси в інтересах інших суб'єктів господарювання та навпаки. У рамках кластерів можна здійснювати консалтингову діяльність та одночасно із додатковими можливостями отримувати нові знання щодо ведення та розвитку бізнесу. Крім того, об'єднання малих підприємств надає можливість додатково контролювати конкурентне середовище кожним з учасників кластера, що знижує вірогідність прийняття неефективних та нерациональних управлінських рі-

шень. Тобто такі скупчення є для суб'єктів малого підприємництва інкубаторами для розвитку їх діяльності, створення нових напрямків бізнесу. Створення умов та формування позитивних тенденцій об'єднання прагнень і зусиль суб'єктів малого підприємництва позитивно відіб'ється не тільки на інфраструктурі регіону та показниках його діяльності, але й на показниках національної економіки в цілому.

Література

1. *Геец В. М.* Трансформационные преобразования в Украине: переосмысливая пройденное и думая о будущем / В. М. Геец // Экономика Украины. — 2008. — №5. — С. 7—16.

2. *Квілінський О. С.* Кластеризація як спосіб підвищення стійкості суб'єктів малого бізнесу / О. С. Квілінський, Т. О. Степанова // Економічний вісник Донбасу: зб. наук. пр. — Д., 2010. — № 1 (19). — С. 150—158.

3. *Семенов В. Ф.* Кластерна політика в управлінні регіональним розвитком туризму / В. Ф. Семенов // Вісник соціально-економічних досліджень. Зб. наук. праць Одеського держ. екон.ун-ту. Вип. 40. — Одеса: ОДЕУ, 2010. — С. 381—387.

4. *Сокол І. І.* Оцінка стратегічного потенціалу Закарпатської області / І. І. Сокол // Науковий вісник ужгородського університету: зб. наук. пр. — Ужгород, 2010. — Вип. 31. — С. 78—84.

5. *Степанова Т. А.* Актуальные вопросы развития малого предпринимательства в Украине / Т. А. Степанова, А. С. Квилинский // Научные труды ДонНТУ. Серия: Экономическая. Выпуск 31—3 (117). — Донецк, ДонНТУ, 2007. — С. 246—251.

Стаття подана до редакції 18.10.2011

УДК 311:336 (075.8)

М. А. Жмайло, аспір.
кафедри «Економічна статистика»,
Донецький національний університет

СПОЖИВЧИЙ КРЕДИТ ТА ЙОГО РОЛЬ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено особливості розвитку ринку банківського споживчого кредитування в Україні, визначено його місце в економіці. Виконано перспективну оцінку розвитку обсягів